

TOPONIMIE

OCOLUL CÂMPULUNGULUI (MOLDOVENESC) ÎN SECOLELE XVII - XVIII (RECONSTITUIRE DUPĂ IZVOARE DOCUMENTARE, TOPONIMICE ȘI CARTOGRAFICE)

Ioan Iosep

Alături de braniștile mănăstirești, Ocolul Câmpulungului a reprezentat cea de-a doua structură social-economică medievală din nord-estul Carpaților Orientali, având consecințe specifice pe planul demografic, al modului de formare și al evoluției așezărilor, ca și din punct de vedere economic. Prin urmare, problemele legate de el nu sunt doar de ordin istoric, ci au și o rezonanță de Geografie istorică, de Geografie umană în general. În scopul studierii diverselor probleme pe care le ridică, am considerat că este necesar, mai întâi, să-i reconstituim hotarele, deci să stabilim întinderea lui, și, apoi, să identificăm așezările componente. Metoda de lucru nu putea fi decât una interdisciplinară: consultarea documentelor istorice, analiza comparativă a toponimiei vechi și actuale, valorificarea izvoarelor cartografice. Este singura metodă susceptibilă de a asigura reușita unei asemenea întreprinderi, iar harta realizată este cea mai bună dovadă (**Fig. 1**). Tot astfel se explică de ce încercările de până acum, în absența suportului cartografic concret, au rămas simple informații teoretice, adesea aproximative sau chiar greșite, fără să poată reda imaginea Ocolului ca entitate spațial-geografică¹.

De la bun început subliniem că, deși multe documente se vor fi pierdut, suntem totuși în situația ca pe baza coroborării izvoarelor și informațiilor ce s-au păstrat să putem preciza cu suficientă certitudine limitele Ocolului, pe toată lungimea lor; dacă în unele sectoare se mai ridică semne de întrebare, acestea trebuie considerate, mai degrabă, o urmare a faptului că nici în perioada respectivă hotarele nu erau stabilite cu precizie, ori o consecință a disputării teritoriilor limitrofe, decât ca o lacună în informația documentară de care dispunem astăzi, cum afirmă T. Bălan (pp. 12-14).

Tot **hotarul nord-estic** al Ocolului și respectiv al Domeniului Câmpulung, care l-a succedat, de la valea Moldovei și pârâul Hurghiș, până la vf. Veju Mare, este ușor de identificat, întrucât el urmărea cumpăna de ape denumită popular opcina sau obcina dintre bazinul Moldovei și al Moldoviței: indicația "*pe opcină*" și toponimul Obcina ... se repetă de 15 ori. În plus, în acest sector, Ocolul (Domeniul) se învecina cu satul Vama, aparținător Mănăstirii Moldovița și apoi cu braniștea acesteia, încât, la confruntarea documentelor, se constată că ele se lămuresc reciproc².

Iată principalele puncte de reper din hotarnica Domeniului Câmpulung de la 1783: "... apa Moldovei... pînă unde se revarsă pârăul Hurghiș, ... acest pârău... pînă la obîrșia sa... pe Opcină în sus pînă pe vârful muntelui Dea unde ... se sfîrșește hotarul Vamei și începe Braniștea mănăstirii Moldovița care merge pe această Opcină alătura cu hotarul Câmpulungului pînă la Prislopul cu fagi în vale (adică într-o șea, dar tot pe cumpănă - n.n.), ...iarăș la deal tot pe Opcină pînă la o movilă făcută pe Opcină din pietre de unde se vede la dreapta muntele Păușa ... tot mai departe pe așa numita Opcina cea mare, la dreapta căreia în vale curge pârăul Boul ... la vale și apoi iar la deal pînă pe Opcina uscată... mai departe pînă la o movilă rădicată între Domeniul Câmpulungului și Braniștea Moldoviței... tot mai departe pe această Opcină, pînă la altă movilă rădicată pe această Opcină sub care izvorăște pârăul Neagra ce se revarsă la stînga în apa Moldovei. Această movilă despărțește trei hotare (punctul se numește și azi Trei Movile - n.n.), adecă Câmpulungul Moldovenesc, Moldovița și muntele Măgura Humorului (urmează apoi hotarele Măgurii Humorului, care se interpunea, la acea dată, între Braniștea Moldoviței și Domeniul Câmpulungului - n.n.) ... obârșia pârăului Breaza... la fântâna numită Feredeul... aici se sfîrșește Măgura Humorului... iar alătura cu Braniștea Moldoviței pe Opcină la deal pînă pe vârful muntelui Feredeul, apoi tot pe Opcină pînă pe alt vîrf Veja (azi Veju Mic - n.n.) ... De aici cărnește hotarul Domeniului Câmpulung alătura de cel al Moldoviței la vale spre pădure dar tot pe opcină, așa că pârăele ce se scurg la dreapta în apa Moldoviței se țin de hotarul Moldoviței, iar cele ce se scurg la stînga în apa Moldovei, adecă pârăul Benea, se țin de hotarul Câmpulungului, pînă la o movilă făcută lângă un brad însemnat cu o cruce. De aici merge hotarul Câmpulungului alături cu cel al Moldoviței... tot pe Opcină pînă pe un vîrf numit Veja (azi Veju Mare, 1494 m, cota maximă din Obcina Feredeului - n.n.) unde se întîlnesc trei hotare, al Câmpulungului, al Moldoviței și Braniștea Putnei și unde a fost rădicată o movilă. Sub Opcina pe care a fost rădicată movila izvorăsc două pârăe, unul Benea pe hotarul Câmpulungului și altul Brodina pe Braniștea Putnei. Cel dintîi se revarsă în apa Moldovei, al doilea în apa Sucevei" (T.V. Ștefanelli, p. 141-143).

Unele din aceste toponime (înșirate în sens invers, de la NV spre SE) pot fi întîlnite și în hotarnica braniștii Moldoviței la 1534: "... Veja Simea ... în jos pe obcina dinspre Moldova, la vârful Feredeul ... în jos, la obcina Suhăi ... pe vârful Dealului Mare, la Măgura Boului și la obârșia Deei..."³ și în continuare în hotarnica satului Vama (1411): "... la obârșia Deii ... muntele și de acolo pe dealul Paltinului, unde cade în Moldova, în vad, în jos de satul Câmpulung ..." ⁴.

Pentru comparare, redăm și toponimele de pe latura nord-estică a Măgurii Humorului, indicate într-un document din 1594: "... începând de la lazer (la obârșia Sadovei - n.n.) ... pînă la Feredeul ... tot la deal Obcina pînă la Prislopul Săcuilor" (greșit tradus ca etnonim: la 1534 în zona aceasta era indicată "obcina Suhăi"; la 1737, cf. T.V. Ștefanelli, p. 36 - "Prislopu Secului"; la 1783 - "Opcina uscată", iar pe harta Büschel (1773 - 1775)⁵. "Preaza oder Szeku B", deci cu sens de secătură,

curătură), "... și de aici tot la deal până la Fântâni..."⁶.

În ce privește hărțile vechi, ele își aduc contribuția atât la precizarea inventarului toponimic, cât și la localizarea lui. De exemplu, pe *harta Büschel* sunt înscrise următoarele toponime: Moldova, Hurgîș, Djee B., Valea Djeilor, Megur, Obsina Bouluy, Vale Boului mik, Bou hel mik B., Mogura Szado (vei), Vale Niagra, Obsina Batrina, Preaza oder Szeku B., Vale Szeku oder Preazi, Bou hel mare oder Tomnatjek, Porseszku B., Tomnatek B., Feritjeului B., Feredeul B., Bena bach, Vale Prodina, Pietros B. - identificabil prin poziție cu cel de-al doilea vârf Veja menționat la 1783 și respectiv cu Veju Mare de astăzi. Servicii asemănătoare ne face și *harta austriacă* la scară mare (1: 75.000), ridicată în 1894⁷, care înregistrează: p. Hurghiș, Prislop (aici trebuie să fie Prislopul cu fagi, din 1783; a se vedea și Făgetul Deii, tot pe *harta austriacă*), Tomnaticul, D. Deii (între obârșile pâraielor omonime, unul - afluent al Moldovei, celălalt - al Moldoviței), Curmătura Boului și Măgura (în această zonă va fi fost Măgura Boului, amintită la 1534), p. Boul, Obcina Feredeul, Paușa, Măgura (Măgura Humorului - n.n.), Izvorul Negru, Obcina Feredeul și vf. Feredeul la obârșia Brezei, Veju Mic și Veju Mare ș.a.

În ce privește Măgura Humorului, în ciuda documentelor la care ne-am referit, care îi precizează apartenența și hotarele, pare puțin probabil ca mănăstirea Humor să fi primit ca danie acest munte, situat la distanță relativ mare de ea, și că, în orice caz, l-ar fi stăpânit efectiv. La observația că sunt și alte situații asemănătoare (stăpânirea Suhardului de către mănăstirea Moldovița, a Giumalăului: de către mănăstirea Sucevița, a Rarăului și Todirescului de către mănăstirea Moldovița) se poate opune constatarea că și în cazurile respective se ridică unele semne de întrebare, inclusiv suspiciunea de falsificare a unor documente (cazul Suhardului). Determinativul "Humorului" s-ar putea să fie o simplă coincidență: se mai cunoaște, de exemplu, toponimul "Humor" și în altă parte, desemnând un afluent al Bistriței care izvorăște din M. Suhard, o poiană și un deal (H. act.; H. Büschel). S-ar putea ca tocmai această coincidență să fi fost cunoscută, invocată și exploatată de mănăstire, în ciuda lipsei unui document de danie doveditor. În această idee este revelatoare mărturia călugărilor bătrâni, a egumenului mănăstirii și a unor martori bătrâni din Humor și Câmpulung că *"am avut noi călugării de Humor cu acești oameni multă gâlceavă și multă pricină pentru o bucată de loc ... dar nici de cum nu s-au putut dovedi să hie a mănăstirii"*. La fel, oameni bătrâni din Câmpulung au mărturisit tot atunci (1737), că de o bucată de vreme câmpulungenii *"au ținut cu adeat acel munte"*, dar că *"în zilele călugărilor celor bătrâni ei n-au ținut"*. Ca urmare, mănăstirea dă scrisoare la mâna oamenilor *"să-și fie moșia cu pace precum au ținut cei bătrâni și părinții lor"* (s.n.; T.V. Ștefanelli, pp. 36-37). Deci mănăstirea a stăpânit temporar acest munte, dar fără nici un drept: el aparținuse Ocolului și rămâne în continuare acestuia.

Tot în acest sector de nord-est, Ocolul Câmpulungului a fost afectat de dania făcută la 1761 de domnitorul Grigore Ioan Calimah matusii sale Maria Jitniceroaia (T.V. Ștefanelli, p. 63). Singurul rezultat al plângerilor câmpulungenilor înaintea

aceluiași domnitor a fost precizarea că au fost dăruiti numai munții (Fața Câmpulungului, Pietriș, Porșescu; de notat că în documentul de danie Porșescu este menționat, totuși, ca vale) și că nu aveau de dat noii stăpâne nici leul pentru venitul moșiilor, nici zeciueala pentru grădinile de legume și pentru fânațe, ci numai o dare pentru pășunat și pentru dărmatul crengilor învelite în mușchi pentru hrănirea oilor și caprelor pe timp de iarnă (T.V. Ștefanelli, pp. 69, 139, 144). Rezistența câmpulungenilor, care nu concepeau să le fie afectate vechile drepturi, au obligat-o pe Maria Jitniceroaia să recurgă la un schimb de moșii cu mănăstirile Voroneț și Solca.

Atrage atenția faptul, puțin obișnuit, că la dăruirea munților (8 în total, în întreg Ocolul) nu se indică hotarele. Convocat de comisia imperială în vederea hotărnicirii moșiei Fața Câmpulungului, fiul Mariei Jitniceroaia declară că nu sunt semne după care s-ar putea vedea până unde se întinde, dar că totuși oamenii știu cât este de mare (T.V. Ștefanelli, pp. 135-139).

Ni s-au păstrat dovezi (1753) că locuitorii din Câmpulung stăpâneau, înainte de data daniei, cel puțin o parte din Fața Câmpulungului, și anume Fața Deii: "*moșie din moșii noștri, deschisă din pădurea verde... și fiind neîmpărțită până la această vreme*" (T.V. Ștefanelli, p. 54). Iată deci că dania lui Grigore Ioan Calimah ignora "*obiceiul pământului*", după care cel care lăzuia în pădure devenea proprietarul de drept al terenului astfel obținut. Se observă că, în virtutea acestei legi nescrise, Fața Deii, situată în inima Ocolului, nu era defel "*loc domnesc*", cum se spune în danie.

La fel vor fi stat lucrurile și cu ceilalți munți. Se poate demonstra, pe baze documentare, că Pietrișu aparținuse și el Ocolului: la 1804, împreună cu o moșie învecinată, se împarte pe 5 bătrâni (T.V. Ștefanelli, pp. 319-320), deci era de mult în proprietatea locuitorilor, iar la 1819 se vorbește din nou despre o "*moșie strămoșească*" în dealul Pietrișului (T.V. Ștefanelli, p. 371). Tot aici, la obârșia Sadovei, se aflau și moșiile părintești ale Latișenilor, care se împart la 1806 pe 7 frați (T.V. Ștefanelli, p. 322).

La fel de edificatoare pentru natura proprietății în zona Câmpulungului pot fi toponimele de origine patronimică: vf. Pașcanu și culmea omonimă (H.A. și hărțile actuale)⁸ își pot avea corespondent într-un stăpân Pașcan, nume atestat în Ocol la 1696 și 1714 (T.V. Ștefanelli, p. 15, 16, 25), iar toponimul Hurghiș trebuie pus în legătură cu familia câmpulungeană omonimă, atestată chiar din primul document al colecției Ștefanelli (1611) și ulterior în peste 50 documente (T.V. Ștefanelli, pp. 458-459). În aceeași colecție este menționat "*locul Hurghișescu*" (p. 39) și o moșie "*pe izvorul lui Hurghiș*" (1789), încât este lesne de înțeles de ce Comisia de hotărnicire a Domeniului Câmpulung (1783), prevalându-se și de un document de la Alexandru Voievod (T.V. Ștefanelli, p. 141), dă câștig de cauză câmpulungenilor în pricina cu mănăstirea Moldovița pentru un loc situat pe dreapta pâraului Hurghiș.

Tot un antroponim este și Porșescu, numele de persoană Porcescu, Porcu,

Porcuțan fiind atestat la 1688, 1729, 1786 (T.V. Ștefanelli, pp. 13, 33, 166 ș.a.). Hidronimul și geomorfonimul respectiv se cunosc și în prezent, dar numele satului a fost schimbat în 1968 în Breaza de Sus.

Hotarul nord-vestic, care despărțea în secolul al XVIII-lea Ocolul și respectiv Domeniul Câmpulungului de Braniștea Putnei, era cuprins între Veju Mare și gura pârâului Cârlibaba. Rămâne de văzut dacă la sfârșitul secolului al XV-lea el se înscrisa tot pe acest aliniament sau pe unul mai nordic, întrucât, la 1490, Braniștea Putnei se oprea la Veju Mare și abia la 1647 o găsim extinsă mai spre vest (P. Blaj, I. Iosep, *"Braniștile..."* pp. 93-95). În orice caz, la 1647 delimitarea era următoarea: *"... gura Chirlibabei și acest pârâu în sus la vârful muntelui Tatarca Mare și tot cu Opcina peste vârful Găinei la Molda (Moldova - n.n.) drept la vârful prin făget la Petrișul, la Sălașul Mare, la alt Sălaș, la pârâul Benia..."*⁹.

Ne grăbim să facem și de această dată o constatare pozitivă: toate toponimele pot fi localizate, fie că sunt cunoscute și astăzi (Cârlibaba, Bâta Tătarci, 1550 m, vf. Tătarca, p. Tătarca, vf. Găina, r. Moldova), fie că le găsim în alte surse: conform *hărții Büschel*, Pietrișul nu este altul decât Pietrosul, respectiv Veju Mare de astăzi, iar toponimul Benea, prin care trebuie să înțelegem de fapt, în documentul citat mai sus, nu pârâul propriu-zis, ci zona lui de obârșie sau chiar de deasupra obârșiei, este probabil tot una cu locul unde era *"casa lui Benea"* amintită la 1490¹⁰. Într-adevăr, după descrierea topografică, aceasta din urmă era situată sus pe culme: *"... la casa lui Benea și apoi iarăși pe obcină..."*. În ce privește toponimul Faszuletz - Faszulez de pe *hărțile Mieg (1774)*¹¹ și *Büschel (1773-1775)*, ar putea fi asimilat, după părerea noastră, cu unul din vârfulurile Veju, care avea poate forma diminutivă *"Vejuleț"* (deformarea literei V în F prin transcrierea germană ni se pare evidentă). În cazul acesta, în documentul citat mai sus a fost citit greșit ca *"Făget"*.

Documentul din 1783 precizează acest hotar, care pornea, după cum am arătat, din vârful Veju, astfel: *"... între obârșiile pârâelor Benea și Brodina ... iar la deal până la o înălțime numită și ea Veja ... pe o opcină la vale până la o movilă care se află pe așa numita Hrobina (H.A. - Hrebeneț, H. act. - Rebeneț, 1361 m) ... pârâul Sulița¹² care rămâne pe partea Braniștei Putna ... de aici hotarul merge în linie dreaptă până în apa Moldovei și de acolo peste apa Moldovei pe opcina care desparte Câmpulungul de Braniștea Putnei, la deal până pe vârful muntelui Găina ... peste un deluț pe opcină ... tot pe opcină înainte (adică tot pe culme, pe cumpăna apelor - n.n.) ... până pe vârful ascuțit al muntelui Tatarca (azi Bâta Tătarci, 1550 m) ... pe opcină până la o vale (azi Tătarca, afluent al Bistriței; pe harta Büschel - Tatarkusa) ce se trage între două opcini până în pârâul Cârlibaba ... și pârâul Cârlibaba ... până acolo unde se revărsă în apa Bistriței"* (T.V. Ștefanelli, pp. 143-144).

Și în această parte hotarul urmărea mai ales cumpăna apelor, indicația *"pe opcină"* întâlnindu-se de șapte ori. Singura excepție o reprezenta sectorul de pe cursul inferior al Tătarcuței și în continuare al Cârlibabei.

Numeroase documente publicate de T.V. Ștefanelli confirmă că locuitorii Ocolului stăpâneau efectiv văile și munții, până la acest hotar, vânzând, cumpărând, moștenind și împărțind moșii: "*o bucățică de loc de păscut la fundul Beniei, care iaste rămas de la părinții mei care să numește Veja ce(a) mare în fundul Beniei până în Prisloape la Hrebenetu unde să hătărăște cu moșia Putnei*" (1808); "*o moșie di la părinți la Răchitiș supt poalele muntelui Porșescul*" (1834); "*o prelucă în deal(ul) lui Cucoș (localizat, cf. H. A., la est de M. Găina, paralel cu râul Moldova, pe dreapta ei), care să cheamă Ascunsul și cu toate marginile ei, cu ciungituri cu tot și-n pădurea verde să fie volnic a deschide tot împregiurul prelucii*" (1774); aceeași prelucă, numită și "La Ascunsuri" face obiectul documentului din 1791; o moșie la Tatarca cea mare (azi p. Tatarca, afluent de dreapta al Moldovei, tot în zona M. Cocoșul), delimitată de p. Tatarca și p. Cocoș (1825) undeva în zona de confluență a acestora; "*o moșie în Breaza anumi Pchină*" (adică Pinet; aici T.V. Ștefanelli cunoaște și pârâul Pinetului; 1787), localizabilă, prin precizările topografice, pe lângă p. Făgețel (H.A.) și vf. Păltiniș (H. act.), deci înspre vest de Breaza, pe dreapta Moldovei; o moșie pe p. Păltinișului (1787); mai multe moșii pe pârâul Răchitiș, afluent de dreapta al Moldovei, al cărui bazin se cuprinde între D. Glodului, la nord, și Tâmpa, la sud, ca de exemplu "*moșie dreaptă a mea părințească și răzășască preste apa Moldovei, anume la Răchitiș*" (1772); "*moșie driaptă a noastră părințească care iaste pe apa Moldovii în sus din gura pârâului Răchitișului*" (1790), Runcul Vacilor la Vadu Răchitișului (1792); "*trii grădini ce să află la Răchitiș*" (1816); la 1795 se împarte moșia Dermocsa, azi Dârmoxa, situată în unghiul format de culmile Găina și Cocoșul (H.A.; T.V. Ștefanelli, pp. 339, 403, 114, 212, 386-387, 170-171, 173-174, 106, 195, 224, 364, 251).

Este posibil ca "*delnița ce se află în Greb*", amintită împreună cu cele "*trii grădini ce să află la Răchitiș*", să fie localizată tot în zona Răchitișului, în care caz ar trebui asociată cu pârâul numit azi Gârbele (Gârbova, pe H.A.). În caz contrar, ar trebui căutată în singurul areal unde mai apar toponime cu forme asemănătoare (Hrebenet, Rebenet, Hreben Izvor, Hreben Moldova, Hrabina), la obârșiile Sucevei și Moldovei.

La sud de Bâțca Tătărcii există vârful și pârâul Candrinari (H. act.), care evocă, probabil, o proprietate a familiei dornene Candrea, frecvent menționată în documentele lui T.V. Ștefanelli (p. 453).

Hotarul de apus al Ocolului ridică unele probleme speciale. Anumite părți din munții Suhardului erau revendicate de mănăstirile Putna și mai ales Moldovița, ca braniști ale lor, după cum, în partea lui sudică, acest hotar a suferit unele modificări în favoarea Ardealului.

Din documentul de la 1647, prin care Vasile Lupu întărește mănăstirii Putna braniștea ei rezultă că aceasta ar fi cuprins colțul nordic al Suhardului, pe linia "*muntele Brătîlă* (azi Bretila, 1489 m, pe stânga Bistriței) *peste Bistricioara* (Bistrița Aurie - n.n.) *din partea Rusoiaia* (azi p. Rusaia) *până la Stânișoara* (azi vf.

Stânișoara, 1698 m) unde este Prediaca, de aici cu ea în jos până la gura ei, peste Bistrița în sus până la gura Chirlibabei" (T. Bălan, *Documente bucovinene*, II, pp. 127-131).

În funcție de interpretare, în sectorul dintre gura Rusaii și vf. Stânișoara limita ar putea fi dusă fie direct, pe cumpăna de ape dintre pâraiele Rusaia și Măgura. fie, mai probabil (a se vedea, în continuare, documentul din 1410), pe un traseu ocolit în lungul pâraului Rusaia și apoi al unui afluent al lui din cursul superior, care izvorăște de sub vf. Stânișoara.

În ce privește Prediaca, astăzi este înscrisă pe hărți sub numele, mai mult ca sigur deformat, "Gândacul" (!), dar într-un document vechi este numită p. Giudecii (<Judecie<Judex?), formă care atrage atenția asupra posibilei semnificații social-istorice.

Este greu de spus dacă Putna a stăpânit acest munte în adevăratul sens al cuvântului și cum a beneficiat de pe urma lui. Avem, de exemplu, documentul din 31 iulie 1764, prin care Grigore Alexandru Ghica însărcinează pe ispravnicii ținutului Suceava să aplaneze conflictul între câmpulungeni și Putna pentru muntele Suhard, mănăstirea invocând documentul de danie de la Ștefan cel Mare. Cu această ocazie se arată că de la o vreme, fiind locurile acelea pustii, maramureșenii s-au întins cu stăpânirea și l-au cuprins, dar că la redobândirea lui sub Ioan Vodă Mavrocordat "*nefiindu nimine din călugări dela mănăstire să răspundă ca să încapă iarăș supt stăpânirea mănăstirii*" au pus mâna pe acest munte oamenii din Câmpulung¹³.

Este însă sigur că mănăstirea Moldovița și-a susținut cu multă hotărâre intenția de a stăpâni partea nordică și centrală a Suhardului (revendicată și de Transilvania)¹⁴, inclusiv printr-un document fals, plăsmuit la sfârșitul secolului al XVI-lea, după cum observă editorii *D.R.H.*, analizând grafia, formularea, conținutul și pecetea. Prin acest document, datat 15 februarie 1410, Alexandru Voievod dăruiește mănăstirii "*nou zidită, care este la Moldovița ... munții Suhardului Mare și Mic ... începând din vârful Jireapânului, care este deasupra Fântânii Reci* (în documentele publicate de T.V. Ștefanelli, apelativul și toponimul "Fântână" apare, de regulă, cu semnificația de "izvor"; aici e vorba de izvorul Pârâul Rece - H. Büschel, H. act.), *la Coșna Mică* (probabil pârâul de la obârșia Coșnei, izvorând de sub Bâta Târșului, 1548 m), *în jos pe Coșna până la Păltinișul lui Banco* (pe hărțile actuale se găsesc: p. Băncușorul, p. Bancu, p. Paltin și M. Bancu, la vest de p. Băncușor), *și de acolo în jos până la Coșna Mare, și de acolo, pe Coșna Mare* (azi Coșna; deci de la gura Băncușorului hotarul se îndreaptă spre vest, pe p. Coșna), *până la piciorul Suhardului Mare și de acolo drept la deal, până la vârful Suhardului* (pe hărțile actuale găsim vf. Suhardu Mare, 1326 m, Suhardu, 1414 m, situat la mică distanță de precedentul, spre nord-est, iar piciorul Suhardului Mare trebuie să fie identificat în pintenul care se desprinde din acesta spre sud, spre vf. Zimbroaia, 1399 m), *și de acolo, tot pe vârful Suhardului* (deci pe cumpăna de ape - n.n.) *până la obârșia Rusaii, și de acolo la vale pe pârâu, până la râul Bistrița ...*

la vale pe Bistrița până la gura pârâului Fântânii Reci și ... pe pârâu, până la Fântâna Rece și până la vârful Jirapănului, unde-am început ..." ¹⁵.

Comparând cele două documente și respectiv hărțile posesiunilor mănăstirești (P. Blaj, I. Iosep, *Braniștile ...*, pp. 94-95, 98) se constată o suprapunere parțială a celor două braniști în partea nordică a Suhardului. Cu toate acestea - ceea ce dă de gândit - nu cunoaștem conflicte între mănăstirea Putna și Moldovița pentru această proprietate, după cum documentul mai recent, cel din 1647, nu face nici o referire la faptul că acest sector montan, ar fi aparținut cândva Moldoviței, care să-l fi schimbat sau vândut după aceea. Mai mult, același voievod - Vasile Lupu - întărește zona de la nord de p. Gâdacului atât mănăstirii Moldovița cât și Putnei (T. Bălan, *Documente bucovinene*, II, pp. 120, 126-131).

Este însă la fel de adevărat că nu se poate proba apartenența părții nordice și centrale a Munților Suhardului, în secolul al XVIII-lea, nici la Ocol. Singurele referiri pe care le-am putut identifica sunt destul de târzii. Cea din 1840, menționând că un câmpulungean avea "*două grădini de pământ alături, anume în Diiaca la Bordeiu în țarina Câmpulungului*" provenite "*de pe un bătrân, Andrei Hurghiș*" (T.V. Ștefanelli, p. 415), vizează mai degrabă țarina propriu-zisă a localității Câmpulung, nu a Ocolului, și ne face să ne gândim la un loc de pe hotarul cu moșia Stulpicanilor, unde la 1783 se înregistra un vârf Diacel (T.V. Ștefanelli, p. 140; probabil identic cu M. Diacu de astăzi, 1163 m). Nu este însă exclusă total nici cealaltă ipoteză, dacă avem în vedere prezența și frecvența patronimului "Diiac" în documentele Ocolului (T.V. Ștefanelli, p. 455) și faptul că familia Hurghiș, menționată în documentul amintit, din 1840, avea într-adevăr proprietăți și pe Bistrița, de exemplu Oița (1761), ocazie cu care printre Hurghișeni găsim pe "*Petri diiacului* (deci a existat și un antecesor "diiac" - n.n.), *tot neam de a nostru*" (T.V. Ștefanelli, p. 61). Știm sigur, de asemenea, că la 1793 și mai înainte sătenii din Câmpulung aveau moșii pe Bistrița, împrejurul satului Ciocănești (T.V. Ștefanelli, p. 235), iar la NE de acest sat se află mai multe pâraie cu numele Diaca, Dieciul și munții Obcina Diecilor (1449 m) și vârful Diecilor (1630 m).

Lazurile din cealaltă referire, din 1804 (T. Bălan, *Noi documente ...*, pp. 68-69) aparținând unor locuitori din Ciocănești, sunt în mod sigur la poalele Suhardului: "*... din pârâul Răcile în sus în hotarul Suhardului pe lângă apa Bistriței*", dar tot atât de clar se afirmă acolo că "*până au ținut călugări(i) am stăpânit aceste ... lazuri cu adet*".

Există, în schimb, numeroase documente care atestă proprietăți ale locuitorilor din Ocol în fața Suhardului, pe stânga Bistriței, respectiv în Obcina Mestecănișului, toate localizabile și astăzi: Botușul Mic (1775); "*... poiana Oița și cu runcuri de păscut...*" (1697); "*... o parte de moșie în Bistrița ... anume Oița...*" (1761, 1776); "*Orata ce(a) mică din capul Oiței din sus*" (1736); Opcioara cu Piciorul Alecsăi și Orățile (1797); Opcioara Mănăilii (1800); Afinitul cel Mare de pe Bistrița (p. Afinetu care izvorăște de sub M. Dadu și se varsă în Bistrița la Valea Stânei - H.act.) și Arșița de pe Tătărcuța (Tatarkusa - H. Büschel, azi Tatarca,

afluent pe stânga al pâraului Cârlibaba), menționate împreună la 1806, fiind vecine; Opcina Ursului și Fântâna lui Călbază (azi Fântâna Gălbezei; 1825), toate redată după T.V. Ștefanelli, pp. 117, 17, 61, 118, 34, 272, 288, 327, 389.

Judecând după hotarele indicate, tot în această zonă a Obcinei Mestecănișului era și moșia care s-a împărțit la 1807 "*pe trii neamuri bătrâne*" (T.V. Ștefanelli, p. 333) și muntele Botășel (din document rezultă indirect că nu e cel dinspre Moldova, dintre pâraiele Gârbele și Botușel, dăruit Mariei Jitniceroaia la 1761, ci în apropierea Bistriței, deci M. Botoș de pe hărțile Mieg și Büschel și, respectiv, Botoșul Mare, 1472 m, de pe hărțile actuale), unde se vărau o parte din vitele câmpulungenilor, dar și vite din afara Ocolului, "*de la țară*" (T.V. Ștefanelli, p. 407).

Apartenența Ciocăneștiului la Ocol, "*la Vatră*", este categoric exprimată într-un document din 1793: "*... sătenii ce sânt trăitori la Ciocănești, dintru început au fost cu noi cu Vatra Câmpulungului ... și întru nemica n'au fost osăbiți, fără decât noi am avut moșii acolo din sătenii noștri cum și ei aice, și tot una au fost și imășurile a tuturor*" (T.V. Ștefanelli, p. 235).

Se observă că deși aceste documente sunt relativ târzii, ele fac referiri la proprietăți vechi, părintești, strămoșești.

Popularea văii Bistriței Aurii în secolele XV-XVII fiind slabă (chiar în secolul al XVIII-lea hărțile Bawr și Büschel indică numai 8 case la Cârlibaba și 8, respectiv 6 la Ciocănești), iar regiunea fiind situată spre periferia Ocolului, departe de "Vatră", mânăstirile, ca de altfel și transilvănenii, au încercat ori au reușit să se infiltreze și să ocupe, fără prea multă împotrivire, cea mai mare parte a Suhardului.

Hotarele dintre partea muntelui Suhard care revenea Moldovei și respectiv cea a Domeniului Câmpulungului coincid, de aceea se poate spune că documentul de danie, din 1410 (fals ori nu) și cele de întărire din 1626 și 1642 (T. Bălan, *Documente buc., II*, p. 119) au fost acceptate de comisia de hotărnicire din 1783 (T.V. Ștefanelli, p. 144). Dacă ne oprim totuși asupra acestuia din urmă, o facem pentru a analiza localizarea și semnificația a două toponime din paragraful în care se arată că "*de la fîntîna rece hotarul trece la deal alături cu **Suhardul** până pe vârful numit **Jirebri***" sau (cum am arătat mai sus, în nota 15) vârful Jireabăi sau Jireapănului).

S-ar putea ca numele Suhardul să fie incorect citit de pe document. Cert este că pe cele două hărți din secolul al XVIII-lea - Mieg (1774) și Büschel (1773-1775) în această zonă de est a Masivului Suhard apar "Suhartzel" și, respectiv, "Suhardjell", forme diminutive de diferențiere în raport cu Suhardu Mare și Suhardu de pe latura opusă, vestică, a masivului. Pe harta Büschel, la scară mare, se vede foarte clar că la obârșia Pârâului Rece era vârful Suhärzel (numit azi Fărăoane - 1715 m) și tocmai de sub acesta își trag apele, curgând paralel spre est, pâraiele Suhärzelul Mic și Suhärzelul Mare (H. act.), după cum tot de aici se desprind spre sud-est culmea Plaiul Suhardului (H. act.), poate mai corect Plaiul Suhärzelului, având în vedere că pe ea se înalță al doilea vârf cu numele Suhärzel

(1403 m - H. act.).

Mai precizăm că în localizarea toponimului Suhard - Suhărzel, situat conform documentului din 1783, la deal de Fântâna Rece, dăm credit hărții Büschel care indică drept "Valea Fîntîinii Reci" - pâraul sudic din care se formează Pârâul Rece, în timp ce pe hărțile actuale această denumire este dată pâraiașului geamăn de mai la nord.

Considerând că identitatea Suhard-Suhărzel - Fărăoane este demonstrată, analizând în continuare documentul din 1783 rezultă că vârful Jirebi-Jireapăn este situat mai spre nord-vest, și anume pe cumpăna de ape care duce spre obârșia Coșnei Mici. Am fi tentați să-l asimilăm cu vârful principal Bâtca Târșului (1548 m - H. act.), dacă documentul din 1410, citat deja, nu ar preciza că "*vîrful Jireapănului este deasupra Fîntîinii Reci*". Așa stînd lucrurile și acceptînd, conform documentelor, că sub nume diferite se înțeleg vîrfuri diferite, rămîne să adoptăm cealaltă variantă: ambele vîrfuri, Jireapănul și Bâtca Târșului, fiind apropiate între ele, se află deasupra Fântîinii Reci sau a obârșii Pârâului Rece, eventual că fiecare domină câte unul din cele două pâraiașe care prin unire dau Pârâul Rece propriu-zis.

Nu știm dacă semnul de întrebare pus de T.V. Ștefanelli alături de toponimul Jirebi (p. 144) se referă la localizare - și în acest caz am arătat părerea noastră - sau la semnificația lui. Dacă forma redată de acest autor este corectă, pare neîndoielnică derivarea lui de la jirebie, jerebie, jurebie, apelativ destul de întîlnit în colecția sa, inclusiv în munții Suhardului (p. 477), ca și în cea a lui T.Bălan. El are totdeauna semnificația de suprafață de teren alungită, dispusă în lungul pantei, curea de moșie, delniță. Despre o astfel de jirebie este vorba la împărțirea moșiei Candrenilor situată în Suhardul sudic (T.V. Ștefanelli, p. 57).

Dacă, însă, forma corectă este Jireapăn sau Jirapăn (conform D.R.H.), sugerăm posibilitatea derivării jirapăn <jneapăn, arbust subalpin conifer, bine răspândit și astăzi în zona înaltă a Suhardului. În orice caz, toponimul nu este singular: un vîrf Jireapănu (1607 m) este cunoscut azi la sud de vârful Pietrosu Bistriței, nu departe de hotarul estic al Ocolului (la vest de satul Crucea).

Deși Transilvania încerca să-și întindă hotarele până la valea Bistriței¹⁶ se poate vedea că partea sudică a Suhardului a aparținut în mod cert Ocolului, și înainte de ocuparea Bucovinei de către Imperiul habsburgic la 1775, și după 1783, când se delimitează Domeniul Câmpulungului. La 1793, muntele Ciochina (cuprins între Oușor, Coșna și Suhărzel, deci în apropierea celor două pâraie numite astăzi Ciotina - unul vărsându-se în Bistrița în aval de Iacobeni, celălalt în Coșna) era "*împărțitori pe trei bătrîn*" (T.V. Ștefanelli, p. 232), ceea ce indică o stăpînire mult anterioară documentului. Majoritatea toponimelor sunt cunoscute și astăzi: Oușorul, Mijlocul Livezei și Vârful Livezei (azi M. Livada), piciorul lui Iacob (vf. Iacob, 1372 m), Ciochina (p. Ciotina), jgheabul Târnicioarei (M. Târnița, 1542 m), Suhărzăul (azi Suhărzel, 1403 m, dar conform hărților Mieg și Büschel ar trebui echivalat mai degrabă cu vf. actual Fărăoane, 1715 m) după cum am arătat mai sus.

Un alt document, din 1755, se referă la hotărnicirea moșiilor fraților Candrea care se întindeau tot în Suhardul sudic, de la podireiul de la gura Coșnii, pe dreapta și pe stânga Izvorului Alb (afluent al Dornei pe stânga, în amonte de Dorna Candreni) și până la p. Hajului (afluent pe dreapta Bistriței în aval de Iacobeni; pe harta Mieg și Büschel e numit p. Oușor, după muntele apropiat); "*și le-au mai rămas neîmpărțit să ție frățeste muntele Oușoru și cu toate poalile lui și cu-n runc care să cheamă Imașul* (Runcul Dornii - H. Büschel; azi Runcu, 1149 m) *și poiana din măgure cu tot*" (T.V. Ștefanelli, p. 57). După cum se observă, se împărțeau fânețele, pășunea rămânând pe mai departe în devălmășie.

Despre Runcul Dornii (interfluviul de confluență Bistrița-Dorna, numit Runc pe H. Büschel și H. act. - 1149 m) este vorba și într-un document din 1768 (T.V. Ștefanelli, p. 97), în care se arată că el era și acumă "*sătesc, ca să cosască cu toți, sau să-l pască cu toți*", dar sătenii cer împărțirea lui. De aceea, comisia rânduită de vornicul din Câmpulung, din care făceau parte fruntașii satului Dorna, hotărâsc "*... să-ș facă livezi pe tot omul câte de un stog de fân și cât a rămâne(a) neîngrădit, să-l pască cu toți*". Se observă că, populația îndesindu-se, proprietatea obștească se destramă, dar încă nu dispăre: "*iară nici dintra cei cu livezi făcute să nu zică cum că este moșie(a) lor din moșii lor, numai tot sătești să numesc...*"

Hotarele Oușorului, care aparținea, după cum se vede, Candrenilor, sunt indicate la 1765: "*... Săhla Suhărzăului ... fântăna Rocșandi ... apa Bistriții ... în dreptu handanului la fântăna mucidă ... apa Dornii ... gura apei Teșni ... apa Coșni ... pârăul Făgișelului ... fântăna Rocșandi ...*" (T.V. Ștefanelli, p. 77).

În vecinătatea Candrenilor, la sud de pârăul Dorna, stăpânea la 1789 familia Prale, ale cărei moșii se întindeau între pârăul Negrii (Negrișoara de astăzi), pârăul Roginesc (hidronim provenit din patronimul Rogină - Rugină), smida din Putredul. Putredul însuși (identificabile azi prin vf. Smizi, 1108 m, la sud-est de satul Poiana Stampei, și, respectiv, p. Putredul, pe care erau Kasele vel Putrido - cf. H. Büschel), D. Lat (la est de Poiana Stampei - H. act.), adică în zona satului Prăleni de azi și a Bâtcii Preleni (1069 m). O "bâtcă" este amintită, de altfel, și la sfârșitul documentului (T.V. Ștefanelli, p. 181).

În tot **sectorul sud-vestic și sudic**, hotarele Domeniului Câmpulung, care se întindea până la granițele Bucovinei cu Ardealul și Moldova, nu se mai înscriu absolut deloc pe hotarele vechiului Ocol, o parte a acestuia rămânând la Ardeal, una la Bucovina și o alta - la Moldova. De aceea, nemaiputând folosi nici măcar orientativ hotarnica de la constituirea Domeniului (1783), am fost obligați să apelăm la alte surse: documente referitoare la proprietățile unor familii dornene. Puse alături și coroborate, ele reușesc să dea imaginea de ansamblu a hotarelor Câmpulungului în acest sector.

Astfel, trei documente, cvasiidentice în conținut - de fapt mărturii ale satelor Dorna, Iacobeni și Ciocănești date "la mână satului Căndrenilor fără nici o sălînță ori ținere din prieteșug, cu toată dreptatea cugetului nostru" arată că Runcul Dornii era moșia Candrenilor "care o cosă și o păște cu toți după cum spun și adevăresc

și ponturile zapisului vechi și că acestora li s-au luat "în partea Ardealului" o serie de munți: "fănațurile ... Netedul ... Perșan ... Șuvărosu ... fața Cucuresii din vârful încoace și munții înșirați și câmpii Tătărășului și dealu lui Frău și până în Măgura Calului, adică scursura apelor în coace precum Coșna și Cucureasa și Teșna înpuțită și cu toate prelucile carele să țin de hotaru vechi" (T.V.Ștefaneli, p. 368-369).

Se observă că deși documentele pot fi considerate recente (1818), ele invocă o stăpânire veche, continuă, din generație în generație: "noi din moși și din strămoșii noștri am apucat și știm", "pe acolo au fost hotărât de împărăția Turcului". Semnăturile sunt ale unor bătrâni de 80, 90 și 100 de ani, a căror mărturie nu poate fi pusă la îndoială: "pentru credință ne-am iscălit și am pus degetele noastre în sămnul crucii".

Practic, toate toponimele din documentele de la 1818 se pot identifica și localiza cu ajutorul hărților vechi și actuale fiind situate unul în continuarea celuilalt: Fănațurile, primul din serie, trebuie să fie lângă Netedu, deci îl asimilăm cu M.Pănăstrie de azi (1336m) și Panasury de pe H. Buschel, asemănarea celor trei nume făcându-ne să ne gândim fie la o deformare datorată autorilor hărților, fie la o greșeală de citire a editorului de pe documentul original; Netedul - în zona vf. Zimbroaia, 1399 m, sub care izvorăște p. Netedul (H. act); Perșan este cunoscut astăzi sub forma Perșa - vârf, 1430 m (apare și pe harta Mieg), de sub care izvorăște pâraiașul Perșa, din bazinul Someșului Mare; M.Șuvarosu - 1403 m alt. există și el pe H. act.; Cucureasa figurează pe H.Mieg, iar pe hărțile actuale întâlnim două pâraie cu acest nume, situate "spate în spate", unul în bazinul Teșnei, identificabil cu Teșna Rece de pe hărțile Mieg și Büschel, altul în bazinul Ilvei și respectiv al Someșului Mare, de unde rezultă clar că M.Cucureasa este interfluviul ce le desparte; "Munții înșirați" îi găsim pe H.Mieg și H.act.; în bazinul Teșnei, o zonă depresionară largă, remarcabil de netedă, cunoaștem multe toponime înrudite cu "câmpii Tătărășului": Tataru - sat, vârf, pădure, poiană, Fața Tatarului și Dosul Tatarului - toate pe hărțile actuale (dar consemnate și în *Dicționarul geografic al Bucovinei* din 1908), Obcina Tatarului - pe H.Mieg și Büschel, cel care ne interesează trebuind localizat pe stânga Teșnei; dealu lui Frău este identic cu Dialu Fruj de pe H.Mieg și D.Frîu, 1121 m, pe H.act.; în sfârșit, după ce trecea mai întâi prin pasul Tihuța (1201 m), cunoscut în perioada medievală și sub numele de Bârgău, hotarul ajungea la Măgura Calului (1229 m), figurată pe H. Mieg, Büschel și H. act.

De sub Măgura Calului, spre nord, se înfiripează Teșna înpuțită (H.Mieg, H. Büschel; azi Teșna), numită așa datorită apelor sale stătute, acide, de turbărie, și pentru a o diferenția de Teșna Mică și de Teșnița - (ambele pe H. act.) și Teșna rece (H. Mieg, H. Büschel) sau Cucureasa (H. act.).

Admițând chiar că unele toponime nu ar fi fost identificabile, trasarea hotarului nu ar ridica nici o problemă, întrucât se arată clar că el urmărea cumpăna apelor dintre bazinul Bistriței și cel al Someșului: "adecă sursura apelor în coace".

Despre moșia Candrenilor, care "să hotărăște cu țara ungurescă și pe dincoace să hotărăscu cu o moșie anume Todășcanii" (satul Coșna de azi; a se vedea Kasele Todarkani Prohadilor pe H. Mieg și Kasele Todoskanj pe H. Büschel) este vorba într-un document din 1756, unde se arată că s-au îndreptat hotarele și "au rămas în pace Căndrenii și de către Unguri și de către Todoșcani" (numele de familie Todașcă este cunoscut și astăzi în zonă). După cum s-a arătat, existența acestor conflicte s-a soldat, câțiva ani mai târziu, în 1769, cu trecerea unor sate (Todășcani sau Coșna, Prohadilor - Teșna) la Ardeal (T. Bălan, *Din istoricul...*, p. 12 și 60).

Limita sud-vestică a Ocolului poate fi reconstituită pe baza unui document din 12 mai 1755, deci tot anterior ocupării Bucovinei, prin care neamurilor Juganilor, Ilișenilor și Năceștilor li se întărește stăpânirea asupra unor moșii care fuseseră împresurate de ungureni¹⁷. Densitățile mai mari ale populației în Ardeal și economia pastorală mai puternică decât în Țara Dornelor, unde încărcătura de animale raportată la suprafața pășunabilă era mai mică ("ne ajunge loc, încă și-l prisosim")¹⁸ explică încercările repetate ale ardelenilor, de-a lungul secolelor, de a folosi terenuri și a se înstăpâni și la est de cumpăna apelor. Prin urmare și aici se poate demonstra că vechiul hotar urmărea, în principiu, linia "unde se rup apele". cumpăna dintre bazinul Bistriței moldovene (Dorna, Neagra Șarului) pe de o parte. a Bistriței ardelenene - respectiv a Someșului și a Mureșului, pe de altă parte; era deci un hotar natural, cu valențe geografice.

Astfel, în continuarea Măgurii Calului (1229 m), de lângă pasul Tihuța (Bârgău), se înșirau o serie de "măguri", înălțimi izolate, dominante, specifice reliefului subvulcanic rezidual din Munții Bârgăului, cu aspect de clăi: Măgura Șandroaiei (Schandroja, la obârșia Dornișoarei - H. Büschel), Măgura Boului (nu este exclus ca aici să fi existat un "bour" semn de hotar cu stema Moldovei), Măgura Crucii, Măgura lui Ivănuș, localizabile, în principiu, pe linia desemnată de toponimele actuale Măgura Calului, Piatra Fântânele, Cornul (nume sugestiv pentru formă) și Poiana sub Măgură, situată la nord de vârful Buba (1670 m). Mai departe se găseau Terha, vf. Struniorului (fără îndoială, identic cu Străciorul de pe o hartă cadastrală recentă, numit și Bistriciorul pe alte hărți actuale), Pietrele lui Ilieș (a se compara cu patronimul Ilișeni din document), Capu Tihului (adică deasupra obârșiilor sau la începutul pârlului Tihu, respectiv a unuia din izvoarele sale, Tihulețul - H.act.), vf. Lespezi, azi vf. Ruscii, 1923 m) și în sfârșit vf. Petrosului (azi Pietrosul Călimanilor, 2100 m).

În continuare, conform unui alt document, emis însă, ca și precedentul, tot la 12 mai 1755, stăpâneau neamurile vecine ale Ștefănenilor (Știfănei - în document), Iacobenilor și Popenilor (T. Bălan, *Noi documente câmpulungene*, pp. 29-30), **hotarul sudic** (împresurat și el anterior de ungureni) fiind de asemenea pe linia înălțimilor maxime: vf. Pietroșelii țărănești (probabil Pietricelul, 1993 m, H.act., judecând după aspectul diminutival al geomorfonimului) situat "deasupra apei Călimanilor" (desigur, cursul superior al Negrei Șarului, numită pe H. Mieg și

Büschel - Neagra Dornei, determinativul fiind necesar pentru evitarea confuziei cu Neagra Broștenilor, zisă și a Secuilor, din bazinul Bistricioarei), "vărvu opcini(i) Calimanilor pe deasupra iazerului" (mic lac de alunecare, numit lezer, existent și astăzi pe pâraul Puturosul, afluent al Topliței; a se vedea și vf. lezeru Călimanilor, 2031 m - H.act), "curmătura Calimanilor" (șea prin care trecea, și trece și în prezent, un drumeag din bazinul Negrei Șarului în cel al Topliței, pe lângă lezer) "până în Bour în obârșia Voivodesăi" (pârâu, H. act.). Ca și într-un caz menționat mai înainte, "Bourul" (semn de hotar cu stema Moldovei) de la obârșia Voivodesei este o dovadă că hotarul dintre Moldova și Transilvania era statornicit din vechime pe acest traseu de culme.

Conform unui al treilea document emis și el la data de 12 mai 1755, mai departe se întindeau moșiile (de asemenea încălțate de ardeleni) ale Ghiorghitenilor, Tărăștenilor (Tărăță - n.n), Chelsienilor (Chelsioi - n.n.; a se vedea toponimul Valea Chelsenilor în această zonă, pe H. Büschel, foaia 62), cu hotarele: plaiul Voivodesei (drumul de culme dinspre bazinul Voivodesei), Opcina cea mare, fântâna opcinii cei mari, vf. Măguri (Măgura, 1503 m -H.act.) "unde ieste și bour", vf. Păltinișului cel Mare la obârșia Bistricioarei (vf. Păltiniș, 1485 m - H.act.; a se vedea și Păltiniș - pârâu, afluent de ordinul doi al Bistricioarei, care izvorăște de sub acest vârf - H.act.), vf. Alunișului (azi Alunișul Mare, 1148 m), apoi "tot opcina înainte" până la Fântâna Vămanului (de fapt, conform indicației de mai sus, trebuie înțeles nu chiar "fântâna" sau izvorul pâraului Vamanului, care bineînțeles că nu putea fi chiar sus, "pe opcină", ci vârful Vamanu, 1419 m, - H.act., care se înalță deasupra obârșiei pâraului respectiv). În continuare hotarul coboară pe vale și anume în valea Negrei cei Mari (Neagra Broștenilor, numită și "Niagra Săcuilor" într-un document din 1801¹⁹), "la Ven" (adică la vărsarea p. Vinu - H.act., afluent al Negrei pe dreapta, având izvoarele sub vf. Budacu, 1859 m; a se vedea și M. Vinul și Piciorul Vinului²⁰, de o parte și de alta a pâraului omonim - H.act.), dar numai pe porțiunea cursului ei inferior (T. Bălan, *Noi documente câmpulungene*, pp. 32-33).

Dincolo de p. Vinului, pe **latura estică**, Ocolul se învecina cu braniștea Slatinei și, în continuare, cu braniștea Voronețului: "buza dealului dintre Negre (decu pe la capătul interfluviului de confluență Neagra-Negrișoara - H.act.)...Negrișoara în sus la Piatra Pinului (a se vedea p.Pinului, Creasta Pinului - H.act.)... până în gura Toplicioari și în sus Toplicioara (H.act.) până în vârful opcinii (Obcina Re - H. Mieg; Obsina Ree - H. Büschel, adică Obcina Rea, transcrisă probabil greșit pe hărțile actuale sub forma "Obcina Raței") în fântâna Toplicioarei... opcina înainte în piatra Tunzării (M.Tunzăriei, 1630 m - H. act.), opcina înainte în fântâna Iazlovicioarei" (sau Ialovicioarei, conform unui document ulterior, din 1801, publicat de Gh. T. Kirileanu, formă care concordă perfect cu toponimele actuale, D.Ialovița și Pârâul Ialovița, - afluent al Barnarului, localizate aici.

Această primă porțiune a hotarului de răsărit a Ocolului este confirmată (unele mici deosebiri se referă doar la formele toponimice, nu la traseul hotarului)

în hotarnica răzășilor din Dorna (Dorna Giosăni, azi Dorna Arini), Șarul (Șaru Dornei) și Păltinișul (azi Păltiniș) de la 1800 - 1801, publicată de Gh. T. Kirileanu. Locuitorii din cele trei sate dornene, împreună cu cei din satele apropiate Holda și Crucea aparținând mănăstirii Voronețului, declară în fața comisiei Divanului Moldovei că hotarul este "... părau Niagra Săcuilor (numită Neagra cea mare în documentul din 1755, analizat mai sus; azi Neagra Broștenilor) în gios... p(r)in gura păraului Omului(H. act.) drept Vinu, unde să întâlnește cu hotaru munților mănăstirii Slatina" (Gh.T. Kirileanu, *Hotarnica...*, p. 19).

Referitor la acest segment de hotar constatăm două lucruri. Mai întâi că, față de 1755, la 1801 hotarul este împins pe o poziție mai nordică: de pe interfluvium Bistricioara - Neagra Broștenilor, coboară pe valea acesteia din urmă nu numai în cursul ei inferior, ca în 1755, ci și în cursul mijlociu; în al doilea rând, din comentariul comisiei rezultă că, deși mănăstirea Slatina nu avea "scrisori vechi de hotar" (ca de altfel și Voronețul) ci numai două mărturii recente (1795), ea reclamă drept de proprietate în zona Glodul Omului - Bătca cu Dărmogza - dialul dintre Negre (dintre Neagra și Negrîșoara - n.n.), adică pe stânga Negrei. Dar întrucât una din mărturii era dată unilateral, numai de oamenii de pe braniștea mănăstirii, iar cealaltă era "o scrisoare de învoială", dată de niște dorneni, e adevărat, dar care s-a dovedit a fi "din sălă și din închisoare... cu înșălăciune" (Gh. T. Kirileanu, *Hotarnica ...*, p. 17), ceea ce egumenul Slatinii n-a tăgăduit, hotarul a rămas în continuare pe cursul inferior al Negrei. Această decizie a fost justificată și de alte dovezi: o mărturie dată în fața comisiei de "oameni bătrâni", care au arătat că hotarul este Neagra și că numai de câțiva ani mănăstirea încearcă să-și întindă stăpânirea peste părau, fără drept; o mărturie din 1479 a unor oameni bătrâni din satele acelor munți și întărită cu pecetea Câmpulungului, în care se adevărește hotarul pe Neagra Săcuilor; în sfârșit, un al treilea document, din 12 mai 1754, prin care, sub semnătura vornicului de atunci al Câmpulungului, se menționează "o hotărâtură" veche și că munții Dornei merg până în părau Neagra cea Mare la Vinu", abia dincolo fiind munții mănăstirii Slatina (Gh.T. Kirileanu, *Hotarnica...*, pp. 16-17).

După cum se vede, toate aceste mărturii se întăresc una pe alta, de aceea comisia le-a considerat adevărate. Se vorbește și de o împresurare ce se făcea dinspre hotarul Țării Ungurești, probabil dinspre Toplița și Țara Bilborului (Idem, p. 18).

În continuare, de la confluența Negrîșoarei cu Neagra, hotarnica din 1801 (pp. 14-15) menționează și ea, ca și documentul din 1755, următoarele repere care despart Ocolul de braniștea Voronețului: "din Niagra Săcuilor pe Negrîșoara în sus p(r)in Piatra Pinului și tot Negrîșoara în sus până în gura Toplișoarei și Toplișoara la dial până în obârșie ei... în dial pin capul Opcinii Rații²¹ în Opcina Tunzării... pin Piatra Tunzării și pin vârvul Tunzării și pe diasupra fântânii Ialovicicarei.

De la fântâna (izvorul) Ialovicicarei hotarul "se întoarce" în unghi drept spre nord, prin "Opcina Mihăileșului (a se vedea Muntele Mihăjeszu - H. Büschel, pe

locul M.Rusului de azi, 1541 m) ... Vârful Sarului (existent pe H. Mieg, Büschel, H. act; numit și Runcul Șarului) ... Opcina Bădii ("după mergirea ei", adică în lungul culmii principale - n.n.) ... vârful Busuiocului ... plaiul la vale prin Băda și pe la fântâna Bădii (pe H. Mieg și Büschel găsim "Boada"; pe H. act., Băda, Creasta Bădei, vf. Busuiocului, 1417 m, toate la obârșia Bârnărelului) și plaiu la dial pără în Opcina Bădii... și de acolo opcina Șandruului (O. Sandor - H. Mieg; p.Sandru, afluent pe stânga al Pârnărelului și vf. Șandru, 1537 m - H. act.) ... vârful Șteviei (poate fi ori vârful actual Lespezi, 1626 m, ori unul imediat mai la nord, pentru că pe H. act. găsim în această zonă p.Stejișoara, ultimul afluent important al Bârnărelului, pe stânga; Gh. T. Kirileanu, *Hotarnica...*, pp. 14-15).

În continuare, spre nord, la 1801, Ocolul se învecina cu "muntele Chetros" (azi Pietrosul Bistriței, 1791 m) al sulgerului Toma Balș. Întrucât nici boierul nu a putut prezenta scrisori "nici vechi nici noi", semnele despărțitoare au fost indicate de dorneni și oameni din satul Crucea. Apărând neconcordanțe, din nou au avut câștig de cauză dornenii, deoarece au arătat că pe latura vestică a muntelui Pietrosu erau așezate de multă vreme câteva familii dornene, care aveau aici livezi și fânețe, fără să dea adetiu sulgerului Balș care desigur că le-ar fi cerut această dare dacă ar fi fost într-adevăr stăpânul locului. Ca urmare, hotarul a fost stabilit pe linia celor mai mari înălțimi: "din Prislop (Prislopaș, băta Prislop, Poiana Prislop - H. act.)... drept prin Ciungi și în cracul Sunătoriului (Sunători, pârâu și sat - H. act.; prin cracul Sunătoriului trebuie să înțelegem zona de obârșie a pârâului, unde se întâlneau 2 - 3 pârâiașe; aici trebuie să fi fost și Ciungi, teren defrișat)... dialul Călugărului ... gura Bogolinului (vf. Pogolinu, 1748 m - H. act.; "gura Bogolinului" sugerează un pârâu izvorând de sub acest vârf, care ar putea fi cel ce ajunge în Bistrița vis-a-vis de satul Chiril - H. act.) și drept în apa Bistriței, drept gura Colbului" (Gh. T. Kirileanu, *Hotarnica* ..., p. 15).

Remarcăm din nou că între obârșia Toplișoarei și Pietrosu - Bogolin hotarul urmărea fără întrerupere cumpăna apelor.

Facem, de asemenea, precizarea că față de prima parte a documentului publicat de Gh. T. Kirileanu, în care se analizează detaliat fiecare sector al hotarului celor trei sate dornene în raport cu proprietățile vecine, din care am citat și noi, în recapitularea finală, de ansamblu, a întregului hotar se pot găsi informații suplimentare, asupra cărora nu mai insistăm aici.

Unele semne de întrebare se ridică în ce privește **limitele ocolului în zona Rarău-Giumalău**. Ne permitem presupunerea că fiind situate între cele două "vetre" principale ale Ocolului, Câmpulungul și Dorna, și dispunând de un potențial complementar în raport cu pajiștile din etajul inferior, de origine exclusiv antropică (rezultate prin defrișări). Giumalăul (zis pe vremuri și Geănul, Gemănău, Gemelău ș.a.) și Rarăul au constituit într-o primă etapă părți componente ale Ocolului.

Avem un document din 1688 care ne arată clar că "poiana lui Bărnar" și Bărnariul la Dorna (azi Bărnărelu, 1321 m, munte situat la NE de vărsarea Dornei în Bistrița; indicat și pe H. Büschel) aparțineau unei familii din Ocol. În același

document se precizează că "noi parte(a) noastră am vânduto , iară mai sânt moșii neînpărțite" (T.V. Ștefanelli, p. 13). Numele locurilor provin de la un antroponim: un Andronic Bărnar este de față la încheierea actului din 1688, iar într-un document din 1781 se menționează că un câmpulungean avea o moșie cumpărată de la moșul lui, Bornar (T.V. Ștefanelli, p. 129).

Tot pe baze documentare se poate vedea că și zona de la nord de Bărnărel, până la pasul Mestecăniș, adică toată latura vestică a muntelui Giumalău aparținea Ocolului: la 1794 neamurile Iacobenilor (care semnează și Icoban, Ecoban) își împart o moșie de pe 5 bătrâni, care ajungea de la Bistrița până la Mestecăniș, Puciosu, Fundu Herului, Arșița Herului, muntele Heru (adică "Fier", unde se cunoșteau și se exploatau zăcăminte feromanganifere), Obârșia Argestrului ș.a., toate toponimele fiind identificabile și astăzi.

În ce privește sectorul central și estic al masivului Gimalău "cu toate pâraiele și izvoarele și poiențele", la 1 mai 1584 el este întărit ca danie a logofătului Ion Solomon și soția lui, nepoata lui Luca Arbore, către mănăstirea Sucevița. Hotarele erau "... din obârșia Putnișoarei (afluent pe stânga al Văii Putnei, pe teritoriul satului omonim)... până la gura Dornei în Bistriță (,) în jos, până la gura Coboltei (Vale Kolbur - H. Büschel; pe punct Colbul - H. act.) pe Cobolța în sus până la muntele Rădicinei (M. Rădăcina) la izvorul Gemălăului (Vale Semalou - H. Büschel. greșeala de transcriere a inițialei în limba germană fiind evidentă; Izvorul Giumălăului - H. act., unde cursul superior este numit tot Colbul, ca și afluentul Bistriței care curge în partea opusă, deci sunt toponime dublete) în jos până la Moldovița" (corect - Moldova - n.n) ... și cu Bărnarul...²².

După părerea noastră, este cel puțin curios faptul că numai cu 10 zile mai târziu, la 11 mai 1584, mănăstirea Sucevița primește ca danie "muntele Giumalău cu toate pâraiele și izvoarele și poienile", deci exact așa cum se menționa și în documentul precedent. Curiozitatea constă nu numai în apropierea celor două date, ci și în faptul că proprietarii, și ei descendenți ai hatmanului Luca Arbore, sunt totuși alții, și că lipsește orice precizare spațială concretă a hotarelor. Presupunerea că ar fi vorba de o altă parte a Giumălăului (T. Bălan, *Din istoricul...*, p. 123) nu se confirmă prin nimic. Mai mult, toate documentele ulterioare de întărire din anii 1600, 1606, 1617, 1665 (T. Bălan, *Noi documente câmpulungene*, D. Dan)²³ se referă în exclusivitate la hotarele indicate în primul document, din 1 mai 1584, ceea ce ne obligă să-l punem sub semnul întrebării pe cel din 11 mai 1584. Nu este lipsit de semnificație să remarcăm, în acest context, că de altfel nici prezumtivul document - dacă într-adevăr a existat - prin care Bogdan cel Orb (care a domnit între anii 1504-1517) ar fi dăruit hatmanului Luca Arbore muntele Giumalău (T. Bălan, *Din istoricul...*, p. 123) nu a fost identificat până acum și că mănăstirile au folosit uneori mijloace inadmisibile pentru a-și extinde proprietățile. Nu întâmplător conflictele câmpulungenilor și dornenilor cu Sucevița în legătură cu Giumalăul au fost extrem de numeroase (a se vedea documentele 6/1584; 7/1584; 8/1606; 9/1610; 10/1617; 12/1633; 13/135; 16/1707; 17/1734; 18/1735 publicate de

T. Bălan în lucrarea *Noi documente câmpulungene*).

Aceleași hotare, dar cu greșeli de reproducere față de documentul din 1 mai 1584, sunt confirmate de Ieremia Movilă la 8 ianuarie 1600: "păscătoarele din Braniștea de la obârșia Putnișoarei, la gurile Dornei la Bistrița de jos (în jos - n.n.) până la gurile Coboltei, la muntele Rădăcină, la izvorul Mărului de Jos (greșeală evidentă, corect fiind, cf. și documentului anterior, "izvorul Giumalăului în jos") până la Moldovița (Moldova -n.n.) și cu Bârnava Bărnărel - H. act.) , toate gârlele și izvoarele " (D. Dan, *Mănăstirea Sucevița*, pp. 129-130).

Dacă avem în vedere înțelesul social-economic al apelativului obcină = proprietate devălmașă²⁴, o semnificație specială capătă toponimele vechi Obcina Dornenilor, Obcina Giumalăului (H. Büschel), Obcina Mare și Obcina Mică (H. Act.). Tot în acest masiv trebuie să fi avut pășuni familiile Țicșa (menționată în documente la 1652, 1778, 1780 ș.a.(T.V. Ștefanelli, pp. 4, 125, 129) și Pinteia, de la care au rămas toponimele Poiana Țicșenilor și Poiana Penteni. La 1783, după cum se arată în hotarnica austriacă a Domeniului Câmpulung, în partea muntelui Giumalău, care la acea dată aparținea mănăstirii Sucevița (sau era revendicată de ea) se aflau multe case împrăștiate, pentru prăsila oilor și vitelor (D. Dan, *Mănăstirea Sucevița*, p. 160).

Din toate acestea reținem posibilitatea de a proba că, cel puțin partea vestică a Giumalăului, a aparținut și va continua să aparțină până târziu Ocolului.

Situația este oarecum asemănătoare și în masivul vecin, Rarău. Câmpulungenii neavând acte de proprietate asupra munților, întrucât îi foloseau în comun, o parte din zona înaltă a Rarăului a putut fi luată și dăruită unor mănăstiri: Rarăul propriu-zis și Toderescu - mănăstirii Moldovița²⁵), Prislopul Toderescului - mănăstirii Voroneț²⁶).

Primele documente păstrate nu sunt de fapt documente strict oficiale, ci înțelegeri între părțile interesate, mărturii, la care erau de față "oameni buni și bătrâni". Atrage atenția că la 1684, în două dintre cele dintâi documente câmpulungene păstrate (doc. 6 și 7, 1684, cf. T.V. Ștefanelli, pp. 8-10) se arată că o bună parte a muntelui Rarău, "muncii noștri, moșie noastră dreaptă" (H. Büschel - Muntsej, la nord vest de Pietrele Doamnei, la obârșia Izvorului Alb) aparțineau familiei câmpulungene Dodu (respectiv același Mihăilă Dodul care cumpără la 1688 poiana lui Bărnar și Bărnariul la Dorna), având următoarele hotare: "...petrile roși... drept în vale izvorul Gemălăului (H. A.) și pisti părau la capul Țicșii Rădăcinii (H. A.) tot muhe(a) până la opcina lui Gheronde unde să chiamă Băta neagră (Pădurea Neagră - în *Dicționarul geografic al Bucovinei*, 1908; azi Băta Neagră, 1439 m) ... on părau în vale ci să scură în apa Colbului (Kolbur - H. Büschel, numită în trecut și Cobolța - a se vedea documentele referitoare la Giumalău, citate mai sus; azi Colbul) și tot apa Colbului în vale până unde să întâlnește cu părau Răce ci cură dila Scăldători di cătră Rarău, și dila Scăldători un părau ci cură la Sihăstria Dodului ... " (T.V. Ștefanelli, pp. 9-10).

Deci numai la câteva decenii de la documentul favorabil mănăstirii Moldovița

din 1642, și înaintea celui din 1756, se poate vedea că de fapt câmpulungenii aveau proprietăți chiar în zona înaltă a Rarăului și stăpânirea nu le era stingherită de mănăstire. Se pune astfel sub semnul întrebării modul în care mănăstirea a intrat în proprietatea acestei regiuni montane și dacă va fi stăpânit-o efectiv și integral, în ciuda faptului că se va fi prevalat de documentele sale. Dintr-un document din 1763 se constată că și la această dată moșia familiei Dodu (mare crescător de oi, de unde și cognomenul "Flocea", transformat treptat în nume) cuprindea o parte a Rarăului, din Valea Seacă, fundul pâraului Șchiopescului, gura plaiului Pojorâtei, obcina la deal prin Pietrele Căpățânii, la Pietrele Roșii, Izvorul Giupalăului, Capul Piciorului Rădăcinii, muchea piciorului până la Opcina lui Gheronde - numită și Bâta Neagră, pâraul Colbul până la confluența cu Pârâul Rece ce curge de la Scăldători, Săhăstria Dodului, vârful Obcinii Bodii, pâraul Mutului, confluența p. Șchiopescului cu Valea Seacă, unde hotarul se închide (T.V. Ștefanelli, p. 71). Prin urmare, această moșie traversa practic întreaga unitate montană a Rarăului, din apropiere de Moldova, la nord, până aproape de râul Bistrița, la sud. Presupunem că și zona de la sud de Bâta Neagră, până în apa Bistriței, care în nici un caz nu ținea de Giupalăul Suceviței, aparținea Ocolului: fie câmpulungenilor, fie dornenilor. După cum am arătat, aceștia din urmă stăpâneau, imediat pe dreapta Bistriței, muntele Pietrosul. În aceeași idee considerăm semnificativ faptul că granița Bucovinei a inclus și zona dintre P. Colbului și V. Aramei, deci Bâta Neagră.

Muncelii Dodului "drept al nostru părintesc din moșii și pări(n)ții noștri, care până la această vreme n-au fost împărțiți" îi regăsim la 1791 și 1795, când se trece în sfârșit la împărțirea lor (T.V. Ștefanelli, pp. 217; 252-253).

La 1746 este lăsată moștenire o moșie "în fundul izvorului albu, anume la Hăgă în pădure ... făcută din pădure într(i)agă (T.V. Ștefanelli, p. 42), adică invocându-se vechiul drept de lăzuire și luare în stăpânire; la 1790 se vinde o moșie tot "la Hăgă, în plaiul Rarăului", la deal de p. Limpede, lângă o arșiță aparținând altui câmpulungean (T.V. Ștefanelli, p. 197), iar la 1791 se dăruiește "poiana Săhăstriei în gura plaiului Săhăstriei" (T.V. Ștefanelli, p. 215), care fusese primită moștenire, deci era "deschisă" mai demult.

Mai multe documente se referă la muntele Crețele din Rarău, acoperit cu pășuni, situat pe versantul stâng al Bistriței, aproape de gura Colbului, deși la data respectivă el nu făcea parte din Domeniul Câmpulungului. Faptul că, totuși, după 1775 (anexarea Bucovinei) și 1783 (constituirea Domeniului) el era încă administrat și folosit de câmpulungeni, constituie o dovadă că aparținuse Ocolului. În anii 1792 și 1793 se arendează pășunea de pe muntele "Crețele cu Runculeț" (T.V. Ștefanelli, p. 231); la 1794 câmpulungenii fac o plângere împotriva locuitorilor din Chiril, sat de pe braniștea Voronețului, care le călcau "o bucățică de imaș ... la Creță și Runcul drept petrele Doamni" (T.V. Ștefanelli, p. 243); "Crețele de cătră apa Bistriței cu runcuri cu tot", împreună cu alți munți ai câmpulungenilor, se dădeau în 1797 "cu preț", ca locuri pentru păscut (T.V. Ștefanelli, p. 272). "Runcul

Creților" era în folosința câmpulungenilor și la 1802 (T.V. Ștefanelli, p. 309).

La 1806 se împarte o moșie la gura plaiului Rarău pe Izvorul Alb și la Leurdiș, tot pe Izvorul Alb (T.V. Ștefanelli, p. 328); din moment ce se împărțea pe șase frați, rezultă că era o proprietate mare. Același lucru se face și cu un loc de cosit, pe Valea Seacă (1822), iar în ce privește pășunea de pe Muncelul, moștenitorii se învoiesc să o folosească la fel ca și până atunci, laolaltă (T.V. Ștefanelli, pp. 380-382).

Chiar călugării de la "Săhăstria Dodului" (1763), menționată și sub forma "Schitul Rarău din Câmpulung Moldovenesc" sau "Săhăstria de la Măgura Rarăului", așezată nu departe de Munceii Dodului, puteau să deschidă poieni "din pădure verde". Întrucât schitul ținea de Câmpulung și nu de mănăstirile care aveau braniști prin preajmă - Moldovița, Voroneț sau Sucevița - , cum s-ar fi putut crede în lipsa informației menționate, suprafețele defrișate aparțineau tot Câmpulungului. Așa se înțelege de ce o moșie a trecut de mai multe ori din mâinile unor călugări în cele ale unor răzeși câmpulungeni (T.V. Ștefanelli, pp. 71, 255, 355, 336-337), ceea ce nu s-ar fi putut întâmpla dacă schitul ar fi fost așezat pe o braniște mănăstirească.

În sfârșit, să mai menționăm că familii câmpulungene aveau proprietăți (fânețe) și în bazinele pâraielor Malului, V. Caselor, Șandru și la Prihodiște (colecția T.V. Ștefanelli).

După cum s-a observat, și în Rarău se semnalează vechiul toponim și apelativ "Opcina" - "Obcina": la exemplele de mai sus (opcina lui Gheronde, opcina Bodii, opcina la deal) adăugăm Obcina Flocească, menționată în mai multe documente câmpulungene, ca și pe H. Mieg și H. Büschel, Opcina Coșița (1783), Obcina Boului, Obcina Caprei, Obcina Munceilor, Obcina Ursului (ultimele trei pe H. Büschel). Aceeași semnificație socială ar putea să o aibă și toponimul Măgura Moșului (azi Măgura Bătrână), unde la 1783 se întâlneau hotarele Câmpulungului, Stulpicanilor și Vamei (T.V. Ștefanelli, p. 140), după cum prioritatea câmpulungenilor la stăpânirea Rarăului poate fi invocată pe baza unor toponime provenind din patronime: Obcina Flocească (adică a familiei Flocea), Munceii Dodului, M. Toderescu, M. Sturzi (de la numele de familie Sturza) și altele, toate vechi, menționate documentar sau înscrise pe hărți.

În ciuda acestei stări de fapt, la 1783 hotarele Domeniului Câmpulung sunt fixate doar pe linia Pietrelor Doamnei (T.V. Ștefanelli, p. 140). În continuare însă, putem aprecia că hotarele Domeniului se înscriau concordant pe cele ale Ocolului din perioada imediat anterioară (și respectiv de după constituirea braniștilor Moldoviței și Voronețului), întrucât sunt menționate de câteva ori vechi semne de hotar. Astfel, de la Pietrele Doamnei spre răsărit hotarul Domeniului este indicat prin următoarele repere: "...o poieniță la obârșia Izvorului Alb, unde iese cărarea de la Crețe... movilă hotarnică care despărțește Domeniul Câmpulungului de munții Toderescu și Rarău... prin înălțimi stâncoase și prin tufișuri până la... Poiana la Bour (așa numită pentru că după spusa oamenilor să fi fost aci într-un copac săpat

chipul unui **Bour**, adecă marca Moldovei; s.n.)... prin Pădurea Neagră... până la un deluț la capătul pădurii negre unde ... se întâlnesc hotarele Domeniului Câmpulung, munții Toderescul și Rarău precum și moșia Stulpicani care aparține mănăstirii Voronețului... alături de moșia Stulpicani... prin pădurea neagră pe Opcina Coșița (la obârșia V.Caselor - n.n.) până la Poiana Slătioara numită **la Bour** (pe hărți cadastrale recente, la scară mare, întâlnim în această zonă Obcina Boului și P.Boului, în bazinul superior al Slătioarei, izvorând de sub pasul Prihodiște, 883 m)... cu această opcină în jos... iarăși la deal (referire la denivelări... cumpenei de apă - n.n.) până în vârful numit Diacel... pe aceeași Opcină, astfel că toate pâraiele ce curg în stânga Opcinei se țin de Domeniul Câmpulung, iar cele ce curg din dreapta Opcinei, se țin de Stulpicani, ... pe dealul **Măgura Moșului** (toponimul actual, Măgura Bătrână, acuză deci o redare incorectă) unde se împreună trei hotare (un "triplex confinium" - n.n.), adecă al Câmpulungului, al Stulpicanilor și al Vamei... alături de cel al Vamei peste Măgura Moșului la vale până la obârșia pârăului Cireș până se revarsă în apa Moldovei... prin apa Moldovei... până unde se revarsă pârăul Hurghiș (T.V. Ștefanelli, pp. 140-141).

Semnul de întrebare pus de T.V. Ștefanelli în dreptul toponimului "pârăul Cireș", probabil greșit descifrat, poate fi înlăturat prin lectura unui document din 14 aprilie 1411²⁷ unde e vorba de același pârău: "... gura pârăului Geredzea, și în sus pe pârău până la obârșie și de acolo la măgura Moșului". Revenind la Colecția Ștefanelli, p. 42, într-un document din 1746 găsim: "piatră mari statornic(ă) făcută statornic jiradă... până în dreptul numitei jirezi de piatră ... până în jiriad(a) di unde s-au început". Deci jirezile sau girezile, movile de pietre clădite în jurul unor stânci mari, "statornice", care, aparținând substratului geologic nu puteau fi deplasate din loc de oameni (azi acest apelativ se mai folosește pentru a desemna stoguri de fân sau de coceni de porumb) erau semne de hotare, iar pârăul Jirezii (și nu Cireș!) era cel care izvora de lângă o asemenea movilă.

Tot de la o astfel de movilă de piatră = semn de hotar poate proveni și numele dealului Grămada din nord estul Rarăului, eventual și cel al obcinei citate mai sus - Coșița, în cazul în care toponimul ar fi fost redat greșit de către editor: termenul popular "Cașiță", cunoscut și astăzi în regiune, desemnează îngrădituri din bușteni, umplute cu bolovani, amenajate în jurul picioarelor unui pod, pentru a-i da rezistență mai mare la viiturile râurilor.

Datorită vecinătății cu satul Vama al mănăstirii Moldovița, câmpulungenii au fost implicați în anumite situații conflictuale. Este interesant un document din 1699 (T.V. Ștefanelli, p. 19), prin care un locuitor din Vama, având o moșie pe Sălătruc, sub Ascuțita Mare (deci nu departe de Ocol, în apropierea Măgurii Moșului), "dreaptă moșie făcută din pădure viarde" (întocmai cum procedau și locuitorii Ocolului Câmpulung) o zălogește câmpulungenianului Gheorghe Mercăș. Particularitatea constă în prezența pe document a sigiliului domnesc: domnitorul cu tot sfatul confirmă învoiala, cu condiția să se plătească dijma, fiind "loc mănăstiresc". Peste trei generații, respectiv după aproape 200 de ani de folosință,

deși Mărcășenii plăteau "după învoiala și adetul" ce-l aveau și Vămenii cu mănăstirea Moldovița, adică 2 ocă de ceară pe an, mănăstirea își revendică moșia, pe care descendenții din 1801 o considerau "cumpărată", proprietate a lor (T.V. Ștefanelli, p. 290). Din acest al doilea document rezultă că la fel o considerau vornicul și giurații târgului Câmpulung, precum și cei 30 de martori din târg și din Vama: "le ave(a) stăpânire vecinice ca niște ocine după cum era volnici fiiște care a-ș face moșie den deșchisătură din pădure". Ori pe braniștile mănăstirești nu exista acest "obicei al pământului", specific numai teritoriului răzășesc al Ocolului.

De fapt, astfel de situații se cunosc și mai dinainte (1669, 1683, conform T. Bălan, *Din istoricul...*, pp. 106-107), hotărârile domnești în cazurile respective precizând că oamenii fiind vecini ai mănăstirii Moldovița, nu aveau dreptul să vândă pământ câmpulungenilor fără învoirea acesteia. Ca urmare, casele ridicate de câmpulungeni au fost sparte sau chiar incendiate. Totuși, în cazul în care rămăneau fânețe nearendate de vămeni, mănăstirea, conform hotărârii Divanului Domnesc, le putea arenda câmpulungenilor.

CONCLUZII

În secolele XVII - XVIII, Ocolul Câmpulungului cuprindea aproape întreg bazinul superior al Moldovei (până la vărsarea pârâului Hurghiș) și bazinul Bistriței între gura Cârlibabei și până aproape de vărsarea pârâului Chiril. Cele două depresiuni situate în bazinele hidrografice respective - Depresiunea Câmpulungului și Depresiunea Dornelor - au generat premise favorabile pentru formarea unei rețele dense de așezări, a două vetre de străveche locuire, activitate economică și organizare administrativ-politică - Vatra Câmpulungului și Vatra Dornelor - care au stat la baza formării Ocolului. O asemenea "vatră" - Vatra Moldoviței - s-a constituit, probabil, și pe valea Moldoviței, înaintea închegării braniștii mănăstirești, încât, ținând cont de vechimea imediată, se poate pune întrebarea dacă n-a făcut și ea parte, într-o etapă inițială, din uniunea de obști sătetești de pe teritoriul Ocolului²⁸. În aceeași ordine de idei, nu este exclus ca și teritoriul pe care s-a construit mai târziu braniștea Voronețului, inclusiv satul Stulpicani (Știlbicani sau Știulbicani - în unele documente) să fi aparținut inițial Ocolului, cum afirmă T. Bălan. Dar dacă pentru valea Moldoviței putem invoca măcar toponimul "vatră", în cazul de față nu dispunem de nici un argument concret. Cert este că în secolul al XV-lea Stulpicani era un sat boieresc, proprietatea lui Coste Măzărescu (Măzăre - n.n.; se explică astfel și oiconimul Măzăreni de pe H. Büschel), de la urmașii căruia, în 1488, îl cumpără Ștefan cel Mare și apoi îl dăruiește mănăstirii Voroneț (T. Bălan, *Din istoricul...*, pp. 123 - 124).

Pe lângă aceste unități joase, Ocolul Câmpulungului mai cuprindea și sectoarele adiacente ale unor unități muntoase : versantul sud-vestic al Obcinei Feredeului, cea mai mare parte a Obcinei Mestecănișului, "capul" Suhardului, adică

jumătatea sudică a acestui masiv, versantul nordic al munților Călimani și compartimente mai mici din munții Bistriței, Giumalău și Rarău.

Analizând harta Ocolului în faza lui târzie, se observă că reședința sa, "Vatra Câmpulungului", are acum o poziție total excentrică, ceea ce ar putea să sugereze că față de nucleul vechi, constituit ca o uniune a obștilor sătești de pe valea Moldovei mijlocii, s-a extins treptat spre vest și sud.

Documentele istorice și hărțile din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea arată că întreaga regiune a fost antrenată într-un amplu proces de defrișare, pentru obținerea de noi pășuni și fânețe, întrucât ocupația principală a locuitorilor Ocolului era creșterea animalelor, a oilor în special²⁹. În afara informațiilor cuprinse în "Descrierea Moldovei" (D. Cantemir, p. 5 și 202), o descriere a Bucovinei din 1773-1775 este foarte sugestivă: "pe munți se găsesc păduri nemăsurate și codrii nepătrunși, iar culmile cele mai înalte sînt în majoritate neîmpădurite și acoperite cu cele mai frumoase pășuni, așa cum se văd și la poale, pe locurile unde prin munca locuitorilor s-a defrișat pădurea. **Frumoasele și largile văi ale Dornei, Moldovei și Moldoviței sînt pline de locuitori** (s.n.), care se întrețin numai din creșterea animalelor, mai ales a oilor, neposedând de loc ogoare"³⁰. În jurul acestei ocupații principale gravitau toate celelalte activități economice.

Ca urmare a intensului proces de defrișare a pădurilor în scopuri pastorale și a îndesirii populației, în această perioadă asistăm la fărâmițarea proprietății devălmașe, ilustrată prin înmulțirea numărului de documente, care vin să consfințească proprietățile individuale. Întrucât aceste moșii derivă din proprietatea obștească anterioară, documentele respective au putut fi valorificate pentru reconstituirea întinderii Ocolului.

În cea mai mare parte, limitele Ocolului sunt cumpene de ape, locuri "unde se rup apele", cum spun documentele; au deci caracter natural, ceea ce probează vechimea lor. Nu întâmplător, apelativul sau toponimul opcina sau obcina, cu binecunoscuta lor semnificație geomorfologică și limeonimică, se repetă aproape obsesiv în documente.

În sectoarele de est, nord și nord-vest, Ocolul a trebuit să facă față tendinței mănăstirilor de a-și extinde braniștile, iar în partea de vest și sud a fost afectat de împingerea graniței Transilvaniei. Totodată suprafața lui s-a restrâns și datorită unor danii domnești târzii, adevărate enclave în inima Ocolului (o parte din masivele Rarău și Giumalău, munții Botășul, Cocoșul, Găina, Porșescul, Mestecăniș, Petrișul, Fața Câmpulungului, Muncelul din Strajă, Măgura).

Pentru reconstituirea rețelei de așezări ar fi fost utilă lista satelor și caselor răzlețite care se știe că a fost făcută odată hotărnicirea Domeniului Câmpulung la 1783, despre care amintește T.V. Ștefanelli (p. 139), dar care, din păcate, nu s-a publicat. De aceea, ne vom baza pe analiza altor informații documentare disponibile și mai ales a hărților de epocă: harta lui Mieg (1774) și harta lui Büschel (1773-1775). Acestea din urmă fiind ridicate în timpul sau imediat după ocuparea Bucovinei (1774-1775), se poate spune că reflectă o situație imediat anterioară.

Astfel, pe harta Mieg (1:130.900) sunt nominalizate 13 așezări: Câmpulung (Kimpolung; se folosește un semn distinctiv ca pentru așezare principală, târg, asemenea Sucevei și Siretului); Sadova (Szadova), Pojorâta (Posorita), Fundu Moldovei (Fundu Moldava), Vatra Dornei (Dorna Vatra Szarulj), Șaru Dornei (Saro Dornj), Ortoaia (Dorna Dinsostenj; numită de Gh.T. Kirileanu în *Hotarnica ...*, Dorna Giosăni, probabil cu sensul de Dorna de jos, din aval, deci o indicație asupra poziției ei în raport cu celelalte "Dorne"³¹), Popeni (La Popen; azi Roșu), Dorna Candreni (Kandrenj), Pilugani (Casele Dyitu), Coșna (Casele Todarkanj Prohadilor), Iacobenii (Jacobenij) și Ciocănești (Czokanest). La Candreni, sub același nume, se figurează două semne de sat, dintre care unul pe dreapta râului Dorna.

Pe harta Büschel, întocmită la scară mai mare (1:57.600), ceea ce a permis cartografierea la nivel de gospodărie (casă), sunt nominalizate 15 așezări: Câmpulung (Kimpulung); centrul polarizator al Ocolului, care în numeroase documente câmpulungene este numit "Vatra Câmpulungului" sau chiar numai "Vatra", Sadova (Szadova), Pojorâta (Posorita), Fundu Moldovei (Moldovi fundul; în realitate, acest nume este înscris în dreptul unui grup de case de pe locul actual al satului Breaza, dar sunt figurate case și mai în aval, deci la localitatea Fundu Moldovei de astăzi), Valea Putnei (Putnauer Thal), Vatra Dornei (Dorna Vatra Szatuluy), o a doua "vatră" a Ocolului, care, deși subordonată Câmpulungului, avea un rol asemănător acestuia pentru așezările din bazinul Bistriței; Dorna Candreni (Dorna Kandrenj), Teșna - com. Poiana Stampei (Kasele vel Pudrido), Pilugani (Dyilu), Coșna - Românești - Podu Coșnei (Kasele Todoskanj - de la numele de familie Todașcă), de o parte și de alta a gurii Coșnei, Argestru (Arsitza), Iacobenii (Iakobeny), Ciocănești (Csokanyesty), Dorna Arini - Cozănești - Ortoaia - Gheorghiieni - Rusca (reunite toate cinci sub un singur nume - Dorna Dinsoszeny, casele fiind și atunci, ca și astăzi, înlănțuite), Șaru Dornei (Saro Dornj). Prin urmare, se poate spune că informația lui Dimitrie Cantemir cu privire la numărul satelor din "republica" Câmpulungului este, în condițiile date, destul de exactă. Trebuie remarcat însă că, alături de satele nominalizate mai sus (dintre care unele nici pe atunci nu erau sate propriu-zise ci mai degrabă mici grupuri de case) se adaugă numeroase altele (10-12) care pot fi considerate în curs de formare sau cătune ale satelor propriu-zise, și de aceea nu sunt redată sub nume proprii.

În lucrarea dedicată istoriei Câmpulungului Moldovenesc (p. 14;135), T. Bălan, fără să cunoască informațiile suplimentare, precise, oferite de hărțile analizate de noi, afirmă că la 1775 din Ocol au făcut parte așezările: Câmpulung, Sadova, Pojorâta, Fundu Moldovei, Dorna pe Giumalău, Dorna și Dorna Candreni, Ciocănești, Iacobenii, Păltiniș, Șarul Dornei, Crucea, Holda și cătunele Gioseni și Chiril. Dar, după părerea noastră, Crucea, Holda și Chiril erau de multă vreme mănăstirești iar în ce privește satul Păltiniș, neîncadrându-se în teritoriul cartografiat de Büschel, nu putem spune dacă exista la acea dată. Se știe că la 1775 satele Șaru Dornei, Dorna-Gioseni, Chiril, Crucea și Holda au rămas dincolo de "cordun", în Moldova.

Marea majoritate a numelor de locuri întâlnite în documente și pe hărțile vechi au putut fi identificate și respectiv localizate, ceea ce demonstrează, odată cu continuitatea toponimiei, continuitatea de populație și marea stabilitate a hotarelor. Pe marginea Ocolului, în Obcina Feredeului, în Bârgău, Călimani, Rarău, la hotarele dinspre braniștile mănăstirești sau Transilvania se întâlnește de multe ori toponimul "Bour", cu semnificația de vechi semn de hotar al Țării Moldovei.

Dacă avem în vedere sensul străvechi, social-economic, al apelativului "obcină" - proprietatea obștească, putem aprecia că toponimul corespunzător, răspândit în Obcina Feredeului și Obcina Mestecănișului dar și în Călimani, Giumalău, poate constitui o indicație suplimentară asupra extensiunii Ocolului. În aceeași perspectivă amintim apelativul "moșie", frecvent însoțit în colecția Ștefanelli de precizarea "din moșii și strămoșii noștri".

Dacă se compară extinderea Ocolului Câmpulungului cu cea a Domeniului care l-a succedat (după 1783), cele mai mari neconcordanțe de constată în zona munților Suhard și Călimani: Domeniul are ca limită sud-vestică și sudică granița Bucovinei, care rămânea mult sub cumpăna apelor, în timp ce Ocolul urca în general până la linia "unde se rup apele".

Realizarea hărții Ocolului Câmpulungului este o dovadă concludentă că metoda de lucru nu putea fi alta decât cercetarea toponimică comparativă a surselor documentare și a inventarului toponimic actual, îmbinată cu exploatarea informației cartografice. Această metodă se dovedește a avea valoarea unui instrument practic, iar pe baza hărții realizate s-au putut întreprinde determinări planimetrice. Astfel, a rezultat că în secolul XVIII, în limitele figurate pe harta anexată (inclusiv munții dăruiti în 1761), Ocolul Câmpulungului avea o suprafață aproximativă de 1990 km²; într-o etapă mai veche, înaintea constituirii braniștilor mănăstirești din Suhard (198 km²), Giumalău (160 km²) și Rarău-Todirescu (53 km²) și, presupunând că îngloba și arealele respective, Ocolul a putut atinge 2.400 km².

În toate cazurile, limitele Ocolului au fost verificate prin informațiile pe care le deținem cu privire la limitele braniștilor mănăstirești. Ele se confirmă reciproc.

NOTE

1. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Minerva, 1981; T.V. Ștefanelli, *Documente din vechiul Ocol al Câmpulungului Moldovenesc*, București, 1915; T. Bălan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, București, Ed. Științifică, 1960. În continuare se vor cita astfel: D. Cantemir; T.V. Ștefanelli; T. Bălan, *Din istoricul...*

2. P. Blaj, I. Iosep, *Contribuții la cunoașterea braniștilor din Bucovina*, în *Suceava*, XVII-XIX, 1990-1992, Suceava.

3. *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, I (1501-1550), p. 366.

4. *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XIV-XV, I, p. 25; P. Blaj, I. Iosep, *Braniștile ...*

5. *Plans des Bukowiner Districts in 72 Sections*, Viena, Arhivele Statului, București; se va cita în continuare H. Büschel.

6. *D.I.R.*, XVI, IV, p. 112.
7. Se va cita mai departe *H.A.*
8. Mai departe vor fi menționate prescurtat *H. act.*
9. T. Bălan, *Documente bucovinene*, II, Cernăuți, 1933, pp. 127-131.
10. *D.R.H.*, A, Moldova, III, p. 142.
11. I. Iosep, Maria Lucaci, *Analiza geografică a unei hărți vechi a Bucovinei*, în *Lucrările Seminarului de geografie "D. Cantemir"*, 3, 1982, 1983, Iași; se va cita mai departe *H. Mieg*.
12. După părerea noastră, cele două toponime "Sălaș" menționate la 1647 trebuie raportate ca localizare și semnificație tocmai la această "Sulița" (selo = sat, așezare), sau la un "Sălaș" vecin acestuia și nu la pârâul numit astăzi Sălaș, din bazinul superior al Brodinei, care, deși nu prea depărtat, nu corespunde totuși ca localizare; în acest sens aducem în sprijin un fragment din hotarnica braniștii mănăstirii Moldovița (*D.I.R.*, A, XVI, I, 1534, p. 366), care se învecina în acest sector cu braniștea Putnei: "... tot pe opcină, la Sălașul Hlebului și la Sălașul Mare și la Făget și la Veja Simea"
13. T. Bălan, *Noi documente câmpulungene*, Cernăuți, 1929, p. 35. În nota anexată acolo autorul face constatarea că "Suhardul a fost a Moldoviței și nu a Putnei" și se întreabă: "să fie o greșeală sau o încercare de mistificare?" Mai probabil pare ultima alternativă, căci așa cum am arătat în lucrarea "*Braniștile...*", braniștea Putnei ar fi cuprins într-adevăr colțul nordic al Munților Suhard, dar nu în timpul lui Ștefan cel Mare, ci mai târziu.
14. T. Bălan, *Conflictul pentru muntele Suhard între Moldova și Transilvania*, în *Omagiu fraților Al. și I. Lapedatu*, București, pp. 39-49; chestiunea este reluată de acest autor, cu referiri și la zona de mai la sud, Bârgău-Dorna, în lucrarea *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, pp. 40-60.
15. *D.R.H.*, A, Moldova, I, p. 421; Tradus sub forma "vârful Jireabăi" de T. Bălan, *Noi documente câmpulungene*, pp. 8-9 și "Jirebi", cu semn de întrebare, de T.V. Ștefanelli, p. 144.
16. T. Bălan, *Controversa pentru regiunea Dornei dintre Moldova și Transilvania*, în *Studii și materiale*, Istorie, III, Muz. Suceava, 1973, pp. 159-194.
17. T. Bălan, *Noi documente câmpulungene*, Cernăuți, 1929, pp. 30-31, după care reproducem mai jos și toponimele de hotar. În ce privește antroponimul Ilișeni, a se compara cu hidronimele Ilișoara Mare și Mică, pâraie din partea sudică a Călimanilor, în ideea originii ardeleni vechi a acestei familii, ca de altfel și a altor familii câmpulungene (Candrea, Iacoban, Nacu, Moroșan, Ardelean etc.).
18. T. Bălan, *Câteva documente bistrițene*, în *AIINC*, Vol. XI, Cluj, 1946, p. 33.
19. Gh.T. Kirileanu, *Hotarnica răzeșilor dorneni*, Piatra Neamț, 1941, p. 14, 16, 17 (în continuare se va prescurta Gh.T. Kirileanu, *Hotarnica...*).
20. Toponimul **Vin** se referă la izvoarele minerale carbogazoase din zonă, a căror apă, prin degajarea CO₂, pare "să fiarbă" ca vinul în perioada de fermentație.
21. Formă toponimică puțin probabilă, deformată, eventual o greșeală de citire a editorului, dacă avem în vedere că pe hărți vechi (*Mieg*, *Büschel*) este redată ca "Obcina **Rea**", adică "abruptă", "priporoasă".
22. *D.I.R.*, A, Moldova, XVI, vol. III, pp. 251-252; cf. și T. Bălan, *Noi documente câmpulungene*, p. 14.
23. D. Dan, *Mănăstirea Sucevița*, București, 1923, pp. 129-130.
24. I. Iordan, *Toponimia românească*, București, Ed. Academiei, 1963, p. 522.
25. Cf. documentele din 1642 și 1756, în T. Bălan, *Documente...*
26. Cf. documentul din 1756, în T. Bălan, *Documente...*
27. *D.I.R.*, A, Moldova, vol. I, p. 25.
28. I. Iosep, *Numele satului Stulpicani*, în *Suceava*, vol. VI-VII, pp. 667-670, Suceava, 1979-1980.
29. I. Iosep, *Unele aspecte geografice privind economia agricolă a Ocolului Câmpulung Moldovenesc în secolul al XVIII-lea*, în "Analele Universității <<Ștefan cel Mare>> Suceava", secțiunea geologie-geografie, 1994.
30. J. Polek, *Topographische Beschreibung der Bukowina von Major Fr. von Mieg*, Czernowitz, JBLM, 1897, pp. 13-14.
31. Posibilă ni se pare și derivarea de la antroponimul colectiv *Gioseni*, cunoscut în regiune, cf. T. Bălan, *Noi documente câmpulungene*, pp. 49, 50, 69, 82; D. Werenka, în lucrarea *Topographie der Bukowina*, Cernăuți, 1895, p. 114 o denumește "Dorna din jos stânei" încercând probabil o retranscriere (neconvingătoare) de pe cele două hărți austriece.

